

Република Србија
УПРАВА ЗА ЈАВНЕ НАБАВКЕ

Зелене јавне набавке

Септембар, 2015. године

Садржај

Зелене јавне набавке.....	1
1. Увод.....	4
2. Појам „зелених“ јавних набавки	5
2.1 Значај „зелених“ јавних набавки.....	5
2.2 Законодавни оквир ЕУ.....	6
2.3 Законодавни оквир у Републици Србији	10
2.4 Централизоване јавне набавке	13
3. Имплементација „зелених“ јавних набавки у пракси.....	14
3.1 Укључивање еколошког аспекта у различите фазе поступка јавне набавке	15
3.2 Примена „зелених“ јавних набавки код ИТ опреме.....	17
3.3 Примена „зелених“ јавних набавки при куповини електричне енергије.....	19
3.4 Примена „зелених“ јавних набавки при куповини намирница и угоститељских услуга	20
3.5 Примена „зелених“ јавних набавки при куповини намештаја	21
3.6 Примена „зелених“ јавних набавки код услуга чишћења.....	23
3.7 Примена „зелених“ јавних набавки при куповини возила	24
3.8 Примена „зелених“ јавних набавки код радова	Error! Bookmark not defined.

1. Увод¹

Годинама уназад није се обраћала посебна пажња на могућности и вредности куповине еколошких („зелених“) добара, услуга или радова. Међутим, глобална економска и политичка позадина се променила усвајањем концепта одрживог развоја и потребом да се поред економских аспеката у обзир узму еколошки и социјални елементи.

То је резултирало да се еколошким набавкама почне поклањати све већи значај, посебно због тога што се таквом куповином могу уштедети сировине, енергија, а смањити загађење и потрошња. У складу са еколошким принципима, могу се набавити енергетски ефикасни производи, енергија из обновљивих извора, органска храна, те производи од рециклираних материјала.

У Стратегији „Европа 2020, стратегија за паметан, одржив и инклузивни раст“ као један од приоритета предвиђене су и еколошке набавке. Промовисањем еколошких набавки утиче се и на развој технологија, а утицај на тражњу одређених производа може бити заиста велики. Узимајући у обзир трошкове животног циклуса, еколошке набавке омогућавају не само уштеду средстава већ истовремено утичу на заштиту животне средине.

Треба такође истаћи да су „зелене“ набавке веома комплексне, јер не предвиђају посебне поступке и правила набављања које наручиоци обично добро познају, већ обухватају другачија размишљања о садржини која је врло специфична.

¹ Израда ове анализе реализована је у оквиру пројекта „Унапређење механизма одговорности у јавним финансијама“, који финансира Влада Шведске, а реализује Програм Уједњених нација за развој. Гледишта изнесена у овој публикацији припадају аутору и не представљају неопходно гледишта Владе Шведске, Уједњених нација, укључујући Програм Уједњених нација за развој, или држава чланица.

2. Појам „зелених“ јавних набавки

„Зелене“ јавне набавке представљају класичну куповину добара, услуга или радова уз додати еколошки односно одрживи елемент, где наручилац захтева најбоље искоришћење предмета јавне набавке током његовог животног циклуса и при том узима у обзир и његов утицај на животну средину. Према дефиницији Европске комисије, „зелене“ јавне набавке представљају процес у којем наручиоци купују таква добра, услуге и радове који имају мањи негативни утицај на животну средину у целокупном животном циклусу у односу на добра и услуге које бисмо иначе купили, а који имају исте функције².

2.1 Значај „зелених“ јавних набавки

Јавни сектор остварује значајан утицај на животну средину и привреду. Међутим, утицаји које предмет јавне набавке има на животну средину зависе од структуре, карактеристика, начина производње, испоруке, уградње, употребе и разградње односно рециклаже добара, услуга или радова и међусобно се разликују.

Зато се за смањење негативних ефеката на животну средину „зеленим“ јавним набавкама подстиче, односно захтева:

- што већа енергетска ефикасност производа и производног процеса,
- употреба обновљивих извора енергије и енергије из сапроизводње (когенерације)³ са високим искоришћењем,
- примена методологије Life Cycle Costing (LCC) која не узима у обзир само продајну цену, већ и процену трошкова који настају при употреби и после употребе, тј. процену трошкова потрошног материјала, трошкова рада, утицаја на животну средину и одржавање, као и процену свих трошкова који настају по престанку употребе предмета набавки,
- употреба неотровних материјала и материјала који се заснивају на обновљивим сировинама,
- употреба одрживо прерађених, односно производних материјала и производа и штедљива потрошња природних извора,

² Саопштење Европске комисије »Public procurement for a better environment«, b.r COM(2008) 400 final od 16.7.2008.

³ „Когенерација“ – комбинована производња електричне и топлотне енергије - процес истовремене производње топлотне и електричне енергије

- примена висококвалитетних технологија за штедњу воде и поновно коришћење воде у производњи или употреби предмета набавке (нпр. употреба кишнице за заливање зелених површина),
- употреба разградивих материјала, производа и амбалаже који у што мањој мери загађују животну средину и који се могу више пута употребити,
- уважавање аспекта емисије буке,
- ниске емисије CO₂ и других гасова и честица у производњи и употреби предмета набавке.

Примери случајева у којима се „зелене“ јавне набавке најчешће реализују:

- енергетски ефикасна ИТ опрема,
- електрична енергија,
- храна и пиће,
- канцеларијски (рециклирани) папир,
- папирна галантерија,
- фрижидери, замрзивачи, машине за прање веша,
- путничка и транспортна возила са ниском емисијом угљеника,
- услуге чишћења,
- канцеларијски намештај направљен од дрвета из „одрживих“ шума,
- еколошка средства за чишћење,
- пнеуматици и
- енергетски штедљива расвета.

2.2 Законодавни оквир ЕУ

У Европској унији законодавни оквир претежно је уређен директивама о јавним набавкама, па је зато право у овој области врло слично у свим државама чланицама, без обзира на њихове разлике у величини, култури и правним системима.

Тренутно важеће директиве из области јавних набавки (Директива 2004/17/ЕС и Директива 2004/18/ЕС), а на основу развоја правне праксе Европског суда у Луксембургу, изричито дозвољавају укључивање еколошких одредаба, односно одредаба о одрживости у конкурсну документацију јавних набавки и у уговоре. Доношењем Директива 2004. године формализована је и подстакнута и примена „зелених“ набавки. Недавно усвојена Директива из 2014. године (2014/24/ЕУ) имала је као један од приоритетних циљева да се поступак јавне набавке поједностави и модернизује. У области „зелених“ и одрживих набавки може се рећи да су остварене претпоставке за остваривање овог циља.

За разлику од до тада постојећих правила јавних набавки у различитим директивама, Директиве из 2004. године садрже различите одредбе које омогућавају и стимулишу примену еколошких критеријума у поступцима јавних набавки. Преамбула Директиве 2004/18/ЕС се концентрише на „зелене“ јавне набавке, при чему је у њој наведено да наручиоци могу да идентификују циљеве и тиме „...могу да допринесу заштити животне средине и промовишу одрживи развој, а уједно још увек могу да закључују уговоре по начелу најбоље вредности за новац.“

Ако погледамо суштину Директиве 2004/18/ЕС, може се запазити да се еколошки аспект може узети у обзир на неколико начина:

- укључивањем еколошких захтева у техничке спецификације (члан 23, став 3, тачка б),
- употребом еко знака (eco-label) (члан 23. став 6),
- постављањем еколошких услова у спровођењу уговорних обавеза (члан 26),
- захтевом понуђачима да докажу задовољавање еколошких захтева из конкурсне документације (члан 27),
- захтевом понуђачима да докажу спровођење уговорних обавеза с аспекта еколошког управљања (члан 27),
- применом критеријума за доделу уговора чији су основ еколошке карактеристике.

Треба поменути још неке директиве које посредно или непосредно утичу на зелене јавне набавке. То су:

- Директива 2009/33/ЕС Европског парламента и Савета од 23. априла 2009. о подстицању чистих и енергетски ефикасних возила за друмски превоз,
- Директива 2012/27/ЕУ Европског парламента и Савета од 25. октобра 2012. о енергетској ефикасности, измени директива 2009/125/ЕС и 2010/30/ЕУ и укидању директива 2004/8/ЕС и 2006/32/ЕС,
- Директива 2010/31/ЕУ Европског парламента и Савета од 19. маја 2010. о енергетској ефикасности зграда,
- Директива 2009/28/ЕС Европског парламента и Савета од 23. априла 2009. о подстицању употребе енергије из обновљивих извора, измени и каснијем укидању директива 2001/77/ЕС и 2003/30/ЕС.

Законодавство које у државама чланицама важи непосредно:

- Уредба бр. 106/2008 Европског парламента и Савета од 15. јануара 2008. о програму Заједнице за означавање енергетске ефикасности канцеларијске опреме,

- Уредба бр. 66/2010 Европског парламента и Савета од 25. новембра 2009. о знаку ЕУ за животну средину,
- Уредба бр. 1907/2006 Европског парламента и Савета од 18. децембра 2006. о регистрацији, евалуацији, ауторизацији и рестрикцији хемикалија,
- Уредба бр. 305/2011 Европског парламента и Савета од 9. марта 2011. о утврђивању усклађених услова за продају грађевинских производа,
- Уредба бр. 995/2010 Европског парламента и Савета од 20. октобра 2010. о утврђивању обавеза привредних субјеката који стављају на тржиште дрво и дрвне производе.

Када су у питању еколошке набавке, потребно је поменути и судску праксу која је значајно обликовала како текст директива из 2004. године тако и нових директива (Директива 2014/24/ЕУ и Директива 2014/25/ЕУ).

Најпознатији случај из судске праксе Европског суда правде је познати случај „Concordia bus“ из 2002. године, који се односи на оспорену набавку аутобуса коју је спровео град Хелсинки. Суд се бавио питањем до које мере се могу одредити еколошки критеријуми у поступку јавних набавки и у смислу (додатних) критеријума за избор понуде. Суд је у овом случају, заправо, први пут успоставио правни стандард, те у области одрживих набавки одлучио да је дозвољено да се еколошки критеријуми одреде у конкурсној документацији, али да треба при том водити рачуна да:

- еколошки критеријуми буду у вези са предметом јавне набавке,
- се еколошки критеријуми могу објективно вредновати,
- морају да буду наведени у конкурсној документацији и позиву за подношење понуда,
- морају да буду у складу са основним начелима Уговора о функционисању ЕУ.

Случај „Wienstrom“ из 2003. године отишао је и корак даље (у конкретном случају радило се о куповини енергије из обновљивих извора). Суд је одлучио да наручилац може да примени еколошке критеријуме упркос томе што за њега немају непосредну економску корист и дозволио да критеријуми буду повезани са методом израде производа (а не са самим производом).

Пет водећих начела „зелених“ јавних набавки, које је донела Агенција за заштиту животне средине у Сједињеним Америчким Државама

Начело 1: Животна средина + Цена + Реализација = Набавка у складу са животном средином.

Еколошки критеријуми морају да постану део свакодневне праксе јавних набавки, који укључују и стандардне захтеве, као што су безбедност производа, цена и спровођење уговорних обавеза.

Начело 2: Спречавање загађивања

Размишљање о еколошкој набавци треба да почне у раној фази поступка набавке и треба да узме у обзир спречавање загађивања у највећој мери, јер се тиме смањује ризик и утиче на здравље људи и животну средину.

Начело 3: Перспектива трошкова у животном веку

Еколошка набавка добара или услуга с аспекта трошкова у животном веку јесте функција различитих атрибута.

Начело 4: Упоредивање утицаја на животну средину

Утврђивање еколошких критеријума може да укључи и упоређивање еколошких утицаја. При упоређивању еколошких утицаја наручиоци треба да узму у обзир реверзибилност и географску димензију еколошког утицаја, степен различитости између добара и услуга и преовлађујући значај заштите здравља појединаца.

Начело 5: Информација о еколошкој ефикасности

Исцрпна, тачна и целовита информација о еколошкој ефикасности производа или услуге нужна је при оцени еколошких захтева⁴

⁴ OECD (2011) paper on 'US Federal Public Procurement review', page 64

2.3 Законодавни оквир у Републици Србији

Закон о јавним набавкама („Службени гласник РС“ бр. 124/15,14/15 и 68/15, у даљем тексту: Закон) предвиђа могућност набавки које обухватају еколошки аспект.

Чланом 13. Закона прописано је начело заштите животне средине и обезбеђивања енергетске ефикасности. Тим начелом је предвиђено да је наручилац дужан да набавља добра, услуге и радове који не загађују, односно који минимално утичу на животну средину, односно који обезбеђују адекватно смањење потрошње енергије – енергетску ефикасност и да када је то оправдано као елемент критеријума економски најповољније понуде одреди еколошке предности предмета јавне набавке, енергетску ефикасност, односно укупне трошкове животног циклуса предмета јавне набавке.

Као један од обавезних услова за учествовање у поступку јавне набавке који сваки понуђач, учесник у заједничкој понуди или подизвођач мора да докаже је да он и његов законски заступник није осуђиван за неко од кривичних дела као члан организоване криминалне групе, да није осуђиван за кривична дела против привреде, животне средине, кривично дело примања или давања мита, преваре. Наручилац је дужан да од понуђача или кандидата захтева да при састављању својих понуда изричито наведу да су поштовали обавезе које између осталог произлазе из важећих прописа о заштити животне средине. Као услов за учешће наручилац може да одреди и друге додатне услове за учешће у поступку јавне набавке, посебно уколико се односе на социјална и еколошка питања.

Такође, постоји могућност да се кроз техничке спецификације одреде еколошки захтеви које предмет набавке мора да задовољи. У техничким спецификацијама може се између осталог одредити ниво утицаја на животну средину, потрошњу енергије, потрошњу других битних ресурса током коришћења производа, ознаке и сл. Чланом 73. Закона предвиђена је могућност набавке добара, услуга или радова са специфичним еколошким, социјалним или другим карактеристикама. Наручилац може у техничким спецификацијама, критеријумима за доделу уговора или условима за извршење уговора, захтевати одређене ознаке као доказ да добра, услуге или радови одговарају траженим карактеристикама под условом да су испуњени сви следећи услови:

- да се захтев за ознаку искључиво односи на критеријуме који су у вези са предметом јавне набавке и да је одговарајући за дефинисање карактеристика предмета јавне набавке;
- да је захтев за ознаку одређен на основу објективно проверљивих и недискриминаторских критеријума;

- да су ознаке одређене у отвореном и транспарентном поступку уз учешће свих интересних група, попут државних органа, корисника услуга, социјалних партнера, потрошача, произвођача, дистрибутера, невладиних организација и сл.;
- да су ознаке доступне свим заинтересованим лицима;
- да су захтеви за ознаком одређени од стране трећег лица над којим заинтересовано лице, односно понуђач који се пријавио за добијање ознаке не може вршити одлучујући утицај.

Ако наручилац захтева тачно одређену ознаку, дужан је да прихвати све ознаке које потврђују да добра, услуге или радови испуњавају захтеве одговарајуће ознаке. У ситуацији када заинтересовано лице очигледно није било у могућности да прибави одређену ознаку коју је наручилац захтевао у конкурсној документацији или одговарајућу ознаку, наручилац је дужан да прихвати други одговарајући начин доказивања који може обухватити и техничку документацију произвођача под условом да заинтересовано лице докаже да добра, услуге или радови које он нуди испуњавају захтеве одређене ознаке или одређене захтеве које је наручилац предвидео.

У одређеним случајевима понуђачи нуде производе, услуге или радове чија је цена неубичајено ниска. Закон предвиђа да наручилац може да одбије понуду због неубичајено ниске цене. Неопходно је да пре него што такву понуду одбије, затражи од понуђача детаљно образложење саставних делова понуде које сматра меродавним уз одређивање примеронг рока за одговор. Прописано је да, наручилац поред осталог наведеног у члану 92. став 6. Закона, нарочито проверава испуњење обавеза које произлазе из важећих прописа о заштити на раду, запошљавању и условима рада, заштити животне средине и заштити права интелектуалне својине, те може од понуђача захтевати достављање одговарајућих доказа.

Приликом одређивања критеријума за доделу уговора, експлицитно је предвиђено да као елементе критеријума економски најповољније понуде наручилац може одредити елементе критеријума који се односе на еколошке предности и заштиту животне средине, енергетску ефикасност, те трошкове животног циклуса.

Иако у Закону није наведено као у Директиви 2014/24/EУ, наручилац еколошки аспект се може узети у обзир и у одредбама које се односе на извршење уговора. Неопходно је да ти захтеви буду унапред одређени у конкурсној документацији, да се односе на тај конкретан уговор и да су у складу са начелима јавних набавки.

Поред Закона о јавним набавкама потребно је узети у обзир и следеће прописе:

- Закон о заштити животне средине („Службени гласник РС“ бр. 135/04, 36/09, 36/09 – др. закон, 72/09 – др. закон и 43/11);

- Закон о енергетици („Службени гласник РС", бр. 145/2014);

- Закон о ефикасном коришћењу енергије („Службени гласник РС", број 25/2013) и др.

Чланом 69. став 1. Закона о ефикасном коришћењу енергије прописано је да су наручиоци дужни да у поступку јавне набавке узимају у обзир аспекте енергетске ефикасности кроз техничку спецификацију добара, услуга и радова и/или кроз критеријуме за избор најповољнијег понуђача добара, услуга и радова. Ставом 2. истог члана предвиђено је да су наручиоци јавне набавке у поступку јавне набавке добара, услуга и радова из става 1. овог члана дужни да, приликом израде конкурсне документације узимају у обзир и енергетску ефикасност добара, услуга и радова.

У вези са напред наведеним предвиђено је доношење Правилника о минималним захтевима у погледу енергетске ефикасности у поступку јавне набавке добара. Минимални захтеви би се примењивали на: канцеларијску информатичку опрему, фрижидере и фрижидере са одељком за замрзавање хране, уређаје за климатизацију и унутрашње и спољно осветљење. Ти захтеви би се примењивали без обзира на то да ли је за критеријум за доделу уговора изабрана економски најповољнија понуда или најнижа понуђена цена и били би саставни део техничке спецификације.

Канцеларијска информатичка опрема на коју би се примењивали наведени минимални захтеви би укључивала: рачунаре (персоналне рачунаре, *notebook* рачунаре, интегрисане рачунаре, танке клијенте, физичке сервере мањег формата и радне станице), мониторе, уређаје за обраду слике (фотокопир штампаче, штампаче, скенере и вишенаменске уређаје). Ова опрема би морала да испуњава најновије Energy Star критеријуме енергетских својстава.

Минимални захтеви енергетске ефикасности које би морали да испуњавају фрижидери и фрижидери са одељком за замрзавање хране су: класа енергетске ефикасности A+++, односно индекс енергетске ефикасности $EER < 22^5$ у смислу акта којим се прописује означавање енергетске ефикасности расхладних уређаја за домаћинство.

Једноканални уређаји за климатизацију испуњавају минималне захтеве ЕЕ ако имају класу енергетске ефикасности А или вишу, односно ако имају номинални коефицијент хлађења $EER \geq 2.6$ и номинални коефицијент грејања $COP \geq 2.3$ у смислу акта којим се прописује означавање енергетске ефикасности уређаја за климатизацију. Двоканални уређаји за климатизацију испуњавају минималне захтеве ЕЕ ако имају класу енергетске ефикасности А или вишу, односно ако имају номинални коефицијент

⁵ Индекс енергетске ефикасности EER је индикатор перформанси енергетске ефикасности уређаја који се израчунава у складу са актом којим се прописује означавање енергетске ефикасности уређаја

хлађења $EER \geq 2.6$ и номинални коефицијент грејања $COP \geq 3.10$ у смислу акта којим се прописује означавање енергетске ефикасности уређаја за климатизацију.

Уређаји за климатизацију који нису двоканални или једноканални за климатизацију испуњавају минималне захтеве ЕЕ ако имају класу енергетске ефикасности А или вишу, односно ако имају сезонски коефицијент хлађења $SEER \geq 5.1$ и сезонски коефицијент грејања $SCOP \geq 2.3$ у смислу акта којим се прописује означавање енергетске ефикасности уређаја за климатизацију.

Унутрашње осветљење би укључивало електричне сијалице, светиљке и контролне уређаје који се постављају унутар зграда док би спољно осветљење обухватало електричне сијалице, светиљке и контролне уређаје који се постављају ван зграда укључујући и улично осветљење и саобраћајну сигнализацију. Минимални захтеви енергетске ефикасности примењивали би се на сијалице које служе за следећу врсту осветљења: осветљење у боји, осветљење у музејима и уметничким галеријама, осветљење за евакуацију у хитним случајевима, светлеће знакове, светла на машинама и опреми, осветљење за узгајање биљака, осветљење за телевизијски пренос са спортских објеката, осветљење за лица са оштећењем вида и посебним потребама у погледу осветљења, осветљење споменика и историјских објеката који се не користе у комерцијалне сврхе, специјално медицинско осветљење за вршење прегледа и хируршких захвата попут осветљења у болницама, домовима здравља, и медицинским и стоматолошким салама, сценско осветљење у позориштима и телевизијским студијама.

2.4 Централизоване јавне набавке

Централизоване јавне набавке имају далеко највише алата за афирмацију зелених јавних набавки у пракси. Највећа предност је, наравно, обим јавних набавки и обједињавање, дакле стандардизација захтева. Како их обично реализују централни органи, било на националном или локалном нивоу, то у већини случајева значи и већу примену модерних техника јавних набавки.

Предности односно користи заједничких јавних набавки с аспекта еколошког и одрживог развоја су следеће:

- снижавање цена – значајан аспект „зелених“ набавки јесте снижавање цена применом трошкова у животном веку,
- знање и стручност – обједињавање набавки значи и више знања о појединим предметима, посебно ако се ради о новим техникама о којима нема довољно знања,

- подстицање иновативних набавки – централизоване набавке су препознате као иновативне тамо где се посебним захтевима може подстицати локално тржиште и економија за развој другачијих производа,
- снижавање цена постојећих производа – централизоване набавке позитивно утичу на цену производа - већа потражња снижава цену и омогућава већу доступност и другим корисницима,
- стандардизација потражње –централизоване набавке стандардизују потражњу и што је она већа, већи је и одзив тржишта на потражњу.

3. Имплементација „зелених“ јавних набавки у пракси

Веома је важна имплементација „зелених“ јавних набавки на различитим нивоима (политичком, законодавном, оперативно-извршном), те без јасне политичке подршке и доброг законодавног оквира „зелене“ јавне набавке су у пракси тешко изводљиве. Политика може да буде покретачка снага друштвених процеса и подстицај чиновницима да промене начине вођења поступака, а законодавство даје ону адекватну основу да се еколошки изражене потребе зелених јавних набавки могу остварити у пракси.

Имплементација у пракси може да се одвија на различите начине. Један је преко централизованих јавних набавки. Такође, један од начина је и избор одређеног наручиоца, можда на локалном нивоу, који при својој редовној куповини може постепено уводити и еколошке аспекте. На тај начин се ствара добра пракса коју могу да примењују и други наручиоци. Без обзира на то, имплементација зелених набавки јесте процес који захтева поступну афирмацију.

Када наручилац одлучи и покуша да идентификује производе или услуге које ће купити као „зелене“, треба да узме у обзир следеће критеријуме:

- **Еколошки значај** – важно је да бира између оних производа који у својој иначе класичној примени могу да имају значајан утицај на животну средину (емисија угљен-диоксида и осталих компоненти базираних на угљенику);
- **Буџетски значај** – предмети набавки, који су буџетски врло релевантни, имају важан утицај на политичко и медијско препознавање;
- **Значај за национална тржишта** – важно је да и у локалном окружењу „зелене“ јавне набавке оставе траг, па избор предмета треба оценити и с тог аспекта.

Наравно, постоји још критеријума по којима могу да се оцењују различити предмети. У почетку је лакше узети у обзир „једноставне“ набавке, као што је на пример електрична енергија. Важно је да се избором предмета може утицати на

политичке приоритете, нпр. желимо модеран и чист град с еколошким возним парком аутобуса. Такође, требало би посебно у временима фискалне резервисаности, одмерити и ефекте трошкова, они с мањим трошковима или већим уделом уштеда можда су у овом тренутку примеренији.

3.1 Укључивање еколошког аспекта у различите фазе поступка јавне набавке

Еколошки аспект се може предвидети у различитим фазама поступка јавне набавке. Било као одређивање назива предмета набавке, у техничким спецификацијама (као опис захтева садржине предмета), при утврђивању услова за учешће, те кроз критеријуме за доделу уговора или у уговорним одредбама.

Одређивање назива предмета набавке има пре свега промотиван аспект „зелене“ јавне набавке. Нпр. при набавци намештаја у називу предмета набавке уместо „Намештај за потребе наручиоца“ може се написати „Намештај који је произведен од еколошки мање штетних материјала“. Затим у опису, дакле техничким спецификацијама, навести тачно какви треба да буду ти материјали.

Описи (примери) еколошких критеријума у уговорима о услугама:

- употреба производа који не загађују или минимално утичу на животну средину приликом набавке услуга (нпр. услуге чишћења),
- употреба управљачких процеса с циљем да се минимизира ефекат на животну средину (нпр. ISO 14000),
- захтев за ниском употребом енергије и воде у реализацији услуга.

Описи (примери) еколошких критеријума у уговорима о испоруци добара:

- захтев у вези с постојаношћу и трајношћу производа,
- могућност рециклирања одн. поновне употребе,
- захтеви при паковању и транспорту производа,
- употреба обновљивих материјала у изради производа,
- преглед одн. надзор над утицајем на животну средину,
- потрошња енергије и воде при изради производа.

Описи (примери) еколошких критеријума код уговора о радовима (пored горњег):

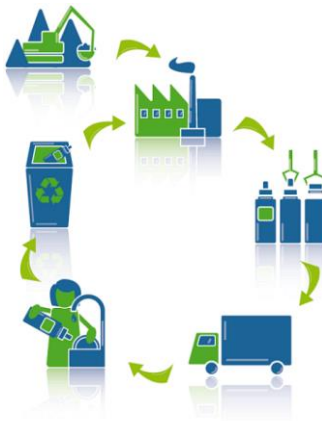
- захтев за израду уз што нижу потрошњу при употреби енергије.

При опису предмета набавке важни су сви следећи аспекти:

- Техничка документација треба да буде у логичкој вези с предметом набавке. Захтеви морају да буду јасни и разумљиви, а пре свега објективно проверљиви;
- Посебну пажњу потребно је обратити на спецификације било материјала било производних процеса, на који начин је производ направљен, које материјале треба да садржи (нпр. код средстава за чишћење забрана коришћења одређених супстанци штетних по здравље);
- Употреба еколошког знака eco-label, који представља важну информацију односно извор код специфицирања захтева (примери употребе у ЕУ -Ecolabel, Nordic swan...) одређеног добра;

- Примена трошкова у животном веку (LCC). На тај начин даје се предност избору укључивањем свих фактора при употреби неког производа у односу на класичне набавке, где се при набавци у обзир узимају (мере) и утицаји одржавања, употребе или трошкови разградње.

Животни век производа (LCC)

Слично као при опису техничких спецификација, при конципирању услова за учествовање могу се поставити критеријуми који имају одржив ефекат. Иако треба нагласити да услови за учествовање представљају пре свега проверу понуђача, а код „зелених“ јавних набавки пре свега тражимо производе које нуди понуђач, онда је

барем с аспекта еколошког управљања процесима у организацији тај услов веома важан. Зато се код услова за проверу квалификације од понуђача може тражити да има EMAS (European Eco-Management and Audit Scheme) или ISO 14001, који представљају системе еколошког управљања квалитетом.

Значајна је и примена критеријума за доделу уговора. Тако, поред већ одређених еколошких захтева, наручилац може дати предност оним производима који не загађују или минимално утичу на животну средину. На пример да намирнице морају да полазе од шема квалитета, а поред тога, да додатно бодује намирнице које су произведене на еколошки начин.

Утврђивање услова еколошке употребе у уговорним одредбама један је од најприкладнијих и најупотребљивијих начина имплементације одрживих набавки. Тако је, на пример, при употреби рачунарске опреме могуће тражити да понуђач обезбеди компатибилност батерија (код преносних рачунара) и уређаја за напајање, те резервних делова неколико година по истеку гарантног рока.

3.2 Примена „зелених“ јавних набавки код ИТ опреме

Јавни сектор, пре свега административно особље, велики су корисници ИТ опреме, било да су у питању персонални рачунари, монитори или фотокопир апарати. Далеко најзначајнији фактор код ове опреме јесте примена стандарда „Energy Star“, који се препознаје као знак за животну средину (eco-label) и значи да уређај с таквом ознаком ефикасније користи енергију. Својом применом стандард је, додуше, последњих година постао »класика«. При томе треба нагласити да, према подацима из 2007. године⁶, таквом набавком информациона технологија може да буде јефтинија (искоришћеност у целокупном животном веку) и до 24 % основне вредности.

3.2.1 Рачунари и монитори

а. Начин описа предмета набавке: Енергетски ефикасни персонални рачунари и екрани

б. Техничке спецификације:

⁶ Study on costs/benefits of Green public procurement in Europe, Öko-Institut & ICLEI 2007

1. Персонални рачунари морају да испуњавају најновије стандарде „Energy Star“⁷ за енергетску ефикасност.

Доказ: Понуђач мора да поднесе потврду или да се позове на то да добро има еколошки знак „Energy Star“.

2. Персонални рачунари са кућиштем морају да буду конципирани тако да кућиште може да се састави без употребе посебних алата.

Доказ: Понуђач мора да поднесе потврду из које се види да је рачунар састављен на тај начин (еколошки знак или техничка документација произвођача).

3. Гласност персоналног рачунара мора да буде измерена у складу са стандардом ISO 7779 или еквивалентним стандардом и не сме у мировању да прелази 40 dB.

Доказ: Понуђач мора да поднесе потврду из које се види да рачунар не прелази ту вредност (еколошки знак или техничка документација произвођача).

4. Осветљење позадине монитора LCD у просеку не садржи више од 3,5 mg живе по сијалици.

Доказ: Понуђач мора да поднесе потврду из које се види да је екран састављен на тај начин (еколошки знак или техничка документација произвођача).

3.2.2 Оптички читачи (монитори)

а. Начин описа предмета набавке: Енергетски ефикасни оптички читачи

б. Техничке спецификације:

1. Опрема за обраду слика мора да испуњава најновије стандарде „Energy Star“, за енергетску ефикасност.

Доказ: Понуђач мора да поднесе потврду да добро има еколошки знак „Energy Star“.

⁷ Energy Star је референтни еколошки стандард за ИТ опрему. Ако рачунар мора да испуњава тај услов, то значи да је толико енергетски ефикасан да је сврстан на листу која се може наћи на страни <http://www.eu-energystar.org/>.

3.3 Примена „зелених“ јавних набавки при куповини електричне енергије

Куповина електричне енергије је с аспекта поступка можда најједноставнија а уједно доноси огроман еколошки потенцијал. Разлика у производњи 1 kWh електричне енергије: ако се електрична енергија произведе на „зелени“ начин (нпр. у хидроелектранама), еколошко загађење представља само 18 g CO₂ (дакле, 18 g CO₂/kWh), док је код употребе фосилних горива еколошко загађење чак 900g/ kWh. Зато је куповина електричне енергије веома погодна за имплементацију еколошке јавне набавке али, с друге стране, потребна је посебна пажња. Наиме, наручилац не може себи никако да приушти дуготрајније компликације у поступку набавке, јер могу настати тешкоће са испоруком електричне енергије, што је основни услов за рад било ког наручиоца. При куповини предност се даје електричној енергији произведеној из обновљивих извора (ветар, вода) или оној која настаје као споредни продукт неке друге делатности (нпр. при производњи топлоте). Код доказивања треба посебно бити пажљив, јер само независан орган може да потврди да је уговором одређен удео електричне енергије из обновљивих извора, заиста био произведен у складу са животном средином и испоручен наручиоцу.

а. Начин описа предмета набавке: Куповина електричне енергије с уделом електричне енергије из обновљивих извора енергије или сапроизводње електричне енергије

б. Техничке спецификације (наручилац поред осталих захтева утврђује и следеће):

1. 40 % испоручене електричне енергије мора бити добијено из обновљивих извора енергије или сапроизводње електричне енергије.

Доказ: Понуђач мора уз понуду да поднесе изјаву да ће по истеку календарске године на рачун наручиоца уновчити одговарајућу количину потврда о извору електричне енергије у складу са животном средином, коју издаје надлежни државни орган или независна организација за издавање таквих потврда.

в. Критеријуми за избор (наручилац поред цене може да одреди и следећи критеријум):

1. Удео електричне енергије произведене из обновљивих извора или сапроизводње електричне енергије, који прелази минимални удео који је наручилац дефинисао у опису предмета односно техничким спецификацијама, у оквиру критеријума бодује се додатним бодовима.

Доказ: Понуђач мора уз понуду да поднесе изјаву да ће по истеку календарске године на рачун наручиоца уновчити одговарајућу количину потврда о извору

електричне енергије, коју издаје надлежни државни орган или независна организација за издавање таквих потврда.

г. Одредбе уговора:

1. Извођач мора на крају сваке године реализације уговора да наведе извор електричне енергије коју је испоручио наручиоцу и да поднесе потврду о уновчењу одговарајућег броја потврда о извору електричне енергије, чиме доказује да је најмање 40 % (односно удео из понуде) испоручене електричне енергије добијено из обновљивих извора енергије или сапроизводње електричне енергије.

3.4 Примена зелених јавних набавки при куповини намирница и угоститељских услуга

При куповини намирница у складу са еколошким предзнаком можда су више од самих еколошких аспеката важни ефекти по здравље појединаца. Како су по обичају највећи корисници таквих набавки у јавном сектору деца у вртићима и школама и старији грађани, ове набавке су увек предмет широких расправа о квалитету и ограничавању јединог критеријума цене. При том су значајна пре свега два аспекта, куповина намирница из шема квалитета, ако оне постоје у одређеној земљи, и куповина еколошких намирница. При куповини еколошких намирница важно је референтно позивање на пропис којим је уређена еколошка производња и, без обзира на то да ли је одређена држава чланица ЕУ, позивање на пропис ЕУ представља посебну референцу (као позивање на било који други документ). Слично ономе како је то дефинисано за куповину намирница, и код јавних набавки угоститељских услуга (услуге ресторана или кетеринг услуге) могу се изабрати слични критеријуми.

а. Начин описа предмета набавке: Куповина еколошких намирница

б. Техничке спецификације (наручилац поред осталих захтева одређује и):

1. Најмање 10 % намирница мора да буде произведено на еколошки начин, како одређују Уредба Савета (ЕС) бр. 834/2007⁸, Уредба Комисије (ЕС) бр. 889/2008⁹ или национални пропис којим се уређује еколошка производња и прерада пољопривредних производа, односно намирница.

⁸ Текст Уредбе Савета (ЕС) бр. 834/2007 од 28. јуна 2007. о еколошкој производњи и означавању еколошких производа и укидању Уредбе (ЕГС) бр. 2092/91 (УЛ Л бр. 189 од 20. јула 2007, стр. 1)

⁹ Текст Уредбе Комисије (ЕС) бр. 889/2008 од 5. септембра 2008 о детаљним правилима за спровођење Уредбе Савета (ЕС) бр. 834/2007 о еколошкој производњи и означавању еколошких производа у погледу еколошке производње, означавања и надзора (УЛ Л б.р 250 од 18. септембра 2008, стр. 1)

Доказ: Понуђач мора уз понуду да поднесе потврду да добро има еколошки знак из кога се види да добро испуњава захтеве.

в. Критеријуми за избор (наручилац поред цене може да одреди и други критеријум):

1. Удео намирница које су произведене на еколошки начин, како одређују обе уредбе или пропис којим се уређују еколошка производња и прерада пољопривредних производа односно намирница, који прелази минимални удео из техничких спецификација, у оквиру тог критеријума бодује се додатним бодовима.

Доказ: Понуђач мора уз понуду да поднесе потврду да добро има еколошки знак из кога се види да добро испуњава захтеве.

2. Понуда производа који су:

- у секундарној амбалажи и/или транспортној амбалажи која садржи више од 45 % рециклираних материјала или
- амбалажи која се заснива на обновљивим сировинама или
- повратној амбалажи,

бодује се додатним бодовима на начин који предвиди наручилац.

Доказ: Наручилац може да тражи листу сировина и материјала или еколошки знак (ако га производ има) из кога се види да добро испуњава захтеве.

3.5 Примена зелених јавних набавки при куповини намештаја

Куповина намештаја је важна за административне па и друге делове јавног сектора (школе, болнице, домови за старије грађане). Реч је о намештају за интерну употребу. Предност се даје природним материјалима, пре свега дрвету. Критеријуми се препоручују и за премазе и лепкове који се употребљавају при изради.

а. Начин описа предмета набавке: Намештај који је произведен од еколошки мање загађујућих материјала, нарочито од дрвета, и у еколошки мање загађујућим процесима.

б. Техничке спецификације (наручилац поред осталих захтева може да одреди и следеће):

1. Удео дрвета или дрвне грађе у намештају мора да износи најмање 70 % запремине употребљених материјала за израду намештаја.

Доказ: Техничка документација произвођача или други одговарајући докази

2. Дрво и материјали на бази дрвета морају да потичу из законитих извора.

Доказ: Понуђач мора уз понуду да поднесе потврду да добро има еколошки знак или потврду FSC¹⁰ односно PEFC¹¹ последњег у ланцу заштите дрвета.

3. Премаз дрвета или пластични или метални делови не смеју да садрже азиридин, једињења хрома (VI), више од 5 % тежине испарљивих органских једињења (ХОС) и опасних материја из националног закона којим се уређују хемикалије или Уредбе (ЕС) бр. 1272/2008¹².

Доказ: Понуђач мора да поднесе потврду да добро има еколошки знак или листу свих материја за површинску обраду које су употребљене при изради намештаја.

4. Емисија слободног формалдехида из дрвне грађе не сме бити виша од 8 mg/100 g суве материје.

Доказ: Понуђач мора да поднесе потврду да добро има еколошки знак или потврду о испуњености захтева, коју издаје независна акредитована институција.

5. Адхезиви или лепкови који се употребљавају при састављању намештаја, не смеју да садрже више од 10 % масе испарљивих органских једињења.

Доказ: Понуђач мора да поднесе потврду да добро има еколошки знак или листу свих адхезива или лепкова употребљених у изради намештаја и техничку документацију произвођача.

в. Критеријуми за избор (наручилац поред цене може да одреди и следећи критеријум):

¹⁰ FSC („Forest Stewardship Council“) – глобална, непрофитна организација која промовише одговорно управљање шумама

¹¹ PEFC („Programme for the Endorsement of Forest Certification“) – интернационална, непрофитна, невладина организација која промовише одрживо управљање шумама кроз независну сертификацију

¹² Текст Уредбе (ЕС) бр. 1272/2008 Европског парламента и Савета од 16. децембра 2008. о класификацији, означавању и паковању супстанци и мешавина, о измени и укидању директиве 67/548/ЕГС и 1999/45/ЕС, као и измени Уредбе (ЕС) бр. 1907/2006 (УЛ Л бр. 353 од 31. децембра 2008, стр. 1).

1. Понуда намештаја који садржи виши пондерисани удео дрвета или материјала на бази дрвета у оквиру тог критеријума бодује се додатним бодовима на начин који је предвидео наручилац (више од основних 70 %).

Доказ: Понуђач мора уз понуду да поднесе техничку документацију произвођача.

3.6 Примена „зелених“ јавних набавки код услуга чишћења

Услуге чишћења вероватно су једна од најчешћих набавки наручилаца. Набавка средстава за чишћење је за наручиоце, због компликованих хемијских компоненти и података које треба оценити, посебан изазов. При том треба упозорити на то да се ради о комплексној садржини, па је зато пре имплементације препоручљиво посаветовати се са понуђачима услуга. Наведени критеријуми за универзална средства за чишћење могу се подједнако употребити и као критеријуми за средства за чишћење санитарија или прозора ако није посебно означена разлика. Описани критеријуми су преузети из еколошког знака ЕУ за средства за чишћење. Овај знак је применљив и поуздан инструмент за проверу, зато што укључује проверу коју врше трећа лица.

а. Начин описа предмета набавке: Услуге чишћења у складу са заштитом животне средине

б. Техничке спецификације (наручилац поред осталих захтева одређује и следеће):

1. Универзално средство за чишћење према тежини не сме да садржи више од 0,01% одређеног састојка на који се односи једно или више следећих стандардних упозорења из националног закона којим се уређују хемикалије или Уредбе (ЕЦ) бр. 1272/2008 , као што су R31, R40, R45, R46, R49, R59, R60, R61, R62 или R63.

Доказ: Понуђач мора да поднесе потврду да добро има еколошки знак или листу средстава за чишћење са свим састојцима.

2. Универзално средство за чишћење не сме да садржи више од 0,02 g фосфора (у случају средстава за чишћење санитарија може да се тражи највише 1 g фосфора, а у случају средстава за чишћење прозора дозвољена вредност износи 0 g) по функционалној јединици средства за чишћење или биоцида, осим ако се користи као средство за конзервацију.

Доказ: Понуђач мора да поднесе потврду да добро има еколошки знак или листу средстава за чишћење са свим састојцима.

3. Морају да буду приложена јасна упутства за дозирање.

Доказ: Понуђач се изјавом обавезује да у случају избора приложи упутства за дозирање.

4. Спрејеви не смеју да садрже потисни гас.

Доказ: Понуђач мора уз понуду да поднесе потврду произвођача из које се види да спрејеви испуњавају захтеве.

в. Одредбе о спровођењу уговора:

1. Понуђач мора после првих шест месеци и на крају сваке године реализације набавке да поднесе списак из којег се виде назив и количина средстава за чишћење која је утрошио у реализацији услуге.

3.7 Примена зелених јавних набавки при куповини возила

Набавке возила су с аспекта еколошког загађења прилично важне јавне набавке. Не само када се ради о куповини путничких возила, него и када се ради о куповини возила за превоз путника, као што су аутобуси, што знатно утиче на квалитет живота у локалном окружењу. Како критеријуми могу да се (пре)високо поставе, нпр. код набавке услуге аутобуског превоза треба добро пазити приликом одређивања услова. Виши стандарди могу да донесу краткорочно веће трошкове, али да се при употреби у животном веку покаже да је такав (укупан) трошак мањи.

3.7.1 Путничка возила

а. Начин описа предмета набавке: Куповина путничких возила са ниским емисијама

б. Техничке спецификације (наручилац поред осталих захтева може да одреди и следеће):

1. При израчунавању процене трошкова у животном веку возила у обзир се узимају набавна цена возила, укључујући порез на додату вредност, трошкови енергената у животном веку возила и екстерни еколошки трошкови у животном веку возила. Екстерним еколошким трошковима у животном веку возила сматрају се трошкови емисије угљен - диоксида у животном веку возила, трошкови емисије оксида азота у животном веку возила, трошкови емисије неметанских угљоводоника у животном веку возила и трошкови емисије чврстих честица у животном веку возила.

Критеријум за избор најповољније понуде представља збир цене (C) и израчунате процене трошкова у животном веку возила ($M=C+LCC$). За израчунавање процене трошкова у животном веку возила примењује се следећа формула:

$$LCC = (LC_{km} \times [(потрошња_E \times PE \times CE_{min} / PE_{min}) + (CO_{2em} \times CCO_2) + (NO_{xem} \times CNO_x) + (NMHC_{em} \times CNMHC) + (PM_{em} \times CPM)])$$

Ознаке у формули имају следеће значење:

- LCC – процена трошкова у животном веку возила,
- LC_{km} – километража у животном веку возила,
- $потрошња_E$ – потрошња енергента,
- PE – садржај енергије у енергенту,
- PE_{min} – садржај енергије у најјефтинијем енергенту,
- CE_{min} – цена најјефтинијег енергента,
- CO_{2em} – емисије угљен-диоксида,
- CCO_2 – цена емисије угљен-диоксида,
- NO_{xem} – емисије оксида азота,
- CNO_x – цена емисије оксида азота,
- $NMHC_{em}$ – емисије неметанских угљоводоника,
- $CNMHC$ – цена емисије неметанских угљоводоника,
- PM_{em} – емисије чврстих честица,
- CPM – цена емисије чврстих честица.

Наручилац ће при израчунавању процене трошкова у животном веку возила употребити вредности које у понуди наведе понуђач и вредности које су утврђене у конкурсној документацији. При израчунавању процене трошкова у животном веку возила користе се следеће вредности:

Опис параметра	Ознака	Вредност
Километража у животном веку возила	LC_{km}	200.000 km
Садржај енергије у дизел гориву	P_E	36 MJ/l

Садржај енергије у бензину	P_E	32 MJ/l
Цена емисије угљен-диоксида	C_{CO_2}	0,04 EUR/kg
Цена емисије оксида азота	C_{NO_x}	0,0044 EUR/g
Цена емисије неметанских угљоводоника	C_{NMHC}	0,001 EUR/g
Цена емисије чврстих честица	C_{PM}	0,087 EUR/g
Цена најјефтинијег енергента без ПДВ-а	C_{Emin}	EUR/l ili EUR/Nm ili EUR/kWh
Садржај енергије у најјефтинијем енергенту	P_{Emin}	MJ/l ili MJ/Nm ili MJ/kWh

Доказ: Техничка документација возила односно хомологација возила

2. Возила морају да испуњавају стандард ЕУРО6.

Доказ: Техничка документација возила односно хомологација возила

в. Критеријуми за избор (наручилац поред цене може да одреди и следеће критеријуме):

1. Понуда возила која користе обновљиве изворе енергије у оквиру критеријума бодује се додатним бодовима.

Доказ: Техничка документација возила односно хомологација возила.

2. Понуда возила која су опремљена показатељем мењања преноса у оквиру критеријума бодују се додатним бодовима.

Доказ: Техничка документација возила односно хомологација возила.

3. Понуда возила која су опремљена системима за контролу притиска у пнеуматичима у оквиру критеријума бодују се додатним бодовима.

Доказ: Техничка документација возила односно хомологација возила.

3.7.2 Лака теретна возила

Код лаких теретних возила нема битне разлике у траженим условима или избору додатних критеријума. Разлика је у километражи у животном веку, код лаких теретних возила треба узети у обзир 250.000 превезених километара.

3.7.3 Аутобуси и услуге аутобуског превоза

Нешто је већа разлика код аутобуса јер се не ради само о куповини аутобуса (коју као јавну службу врши нпр. локална заједница), већ да се критеријуми могу поставити и код набавке услуга превоза (нпр. деце). Код ових услуга треба бити изузетно пажљив, наручилац мора врло добро да познаје локално тржиште, превисоко постављени (еколошки) захтеви могу да доведу до ограничења конкуренције јер, за разлику од куповине, локално тржиште можда уопште није способно да понуди ту врсту превоза. Зато је можда прикладније да се нпр. захтев за примену стандарда ЕУРО 5 (или 6) не одреди као услов него као додатни критеријум.

Битна разлика у садржини при том јесте у томе што се код километраже у животном веку рачуна 800.000 km (путничка возила 200.000 km). Додатни захтеви, као што су мерачи преноса, нису потребни, али је као код возила прихватљив захтев за системом за контролу притиска (као додатно бодовање).

3.8 Примена „зелених“ јавних набавки код радова

Радови представљају један од најзначајнијих сегмената јавних набавки, обично у државама чланицама представљају преко 50 % средстава која се потроше кроз јавне набавке. То је важно како с аспекта јавних финансија тако и утицаја на привреду, а истовремено и изузетна прилика за зелене јавне набавке. Наравно, на радове пре свега знатно утиче правилно припремљена пројектна документација. Зато захтеве у вези са зеленим јавним набавкама наручилац у првом реду мора да укључи у захтев при изради пројекта (и у уговоре о радовима кључ у „руке“).

3.8.1 Пројектовање

У захтевима за пројектовање важно је да се у условима за утврђивање квалификације од пројектанта тражи да има знања о ефикасној потрошњи енергије, ефикасној потрошњи воде и поступању са отпаcima. Као доказ пројектант доказује искуство на основу претходних радова (референце) на пројектима који су реализовани тако што су узети у обзир еколошки критеријуми.

а. Техничке спецификације (наручилац поред осталих захтева може да одреди и следеће):

У техничкој документацији треба одредити да идејна концепција, пројекат за добијање грађевинске дозволе или пројекат за реализацију морају да садрже решења у погледу ефикасне потрошње енергије, ефикасне потрошње воде и поступања са отпадом. У случају стамбених зграда, пословних просторија и управних зграда, зграда за културу, образовање и здравство наручиоци пак могу да траже да удео дрвета и дрвне грађе буде у одређеном проценту (нпр. 20 %) у укупном уделу потрошеног материјала. Поред тога, као замену могу да траже грађевинске елементе који имају еколошки знак.

б. Критеријуми за избор (наручилац поред цене може да одреди и следећи критеријум):

Као критеријум тражи се што нижа потрошња енергије зграде. Државе чланице већ имају законодавство о тзв. енергетској личној карти зграде, где се може израчунати упоредива потрошња енергије. На основу припремљеног пројекта израђује се независна процена потрошње енергије која се у поступку јавне набавке упоређује са другим понудама. Као доказ може да се прихвати израчунавање независног стручњака или сопствена изјава (израчунавање се врши на основу независних показатеља).

3.8.2 Радови

Под радовима не подразумевају се само радови (реализација грађевинско-занатских радова) већ и инвестиционо одржавање зграда.

а. Техничке спецификације (наручилац поред осталих захтева одређује и следеће):

Наручилац већ полази од припремљених пројеката који, као што је горе одређено, садрже како захтеве у техничкој спецификацији тако и приоритетно разматрање (будућих) зграда које ће трошити мање енергије. Поред тога, може да одлучи да се не употребљавају производи који су штетни за здравље и животну средину, као на пример они који садрже сумпор-хексафлуорид или емисије органских једињења које не смеју да прелазе вредности одређене по стандарду ISO 16000-9 до ISO 16000-11. Као доказ прихвата се сопствена изјава, а код реализације се детаљно надзиру само радови. Ако се при градњи користи дрво, дрво мора да потиче из законитих извора (као на примеру папира горе). Као доказ подноси се еколошки знак или потврда FSC односно PEFC. Један од детаљних, али не сасвим неважних описа, је и захтев наручиоца да клозети морају да имају двоструко испирање (већа и мања потрошња воде).

б. Уговорне одредбе (наручилац поред осталих захтева уговором одређује следеће):

Понуђач мора да изради програм и начин оспособљавања управљања зградом и да га достави наручиоцу. По завршетку грађевинских радова или радова на реновирању понуђач ће оспособити лица за енергетски ефикасну употребу зграде. Понуђач мора и пре примопредаје објекта да изврши проверу пропусности ваздуха и на тај начин обезбеди да се постигну параметри за пропусност ваздуха, предвиђени пројектном документацијом.